

Əlizadə ƏSGƏRLİ

Filologiya üzrə elmlər doktoru

Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
alizade.asgerli@gmail.com

**HEYDƏR ƏLİYEVİN AZƏRBAYCAN KLASSİK
ƏDƏBİYYATI SAHƏSİNDƏ SİYASƏTİNƏ DAİR**

Açar sözlər: Nizami Gəncəvi, Məhəmməd Füzuli, Mirzə Fətəli Axundzadə, Molla Pənəh Vaqif, Hüseyn Cavid, Cəlil Məmmədquluzadə, Mirzə Ələkbər Sabir, Səməd Vurğun, klassik ədəbiyyat

Key words: Nizami Ganjavi, Mahammad Fuzuli, Mirza Fatali Akhundzade, Molla Penah Vagif, Husein Javid, Jalil Mammadguluzade, Mirza Alakper Sabir, Samad Vurgun, classical literature

Ключевые слова: Низами Гянджеви, Мохаммед Физули, Мирза Фатали Ахундзаде, Молла Панах Вагиф, Гусейн Джавид, Джалил Мамедгулузаде, Мирза Алекбер Сабир, Самед Вургун, классическая литература

Ümummillî lider Heydər Əliyev bütün səviyyələrdə Azərbaycan xalqının mənafeyini, onun rifahını və azadlığını ifadə etmişdir. Bu baxımdan akademik Kərimli və professor Vilayət Quliyev böyük rəhbərin obrazında onun prinsipliliğini, həyat və fəaliyyət mövqeyini önə çəkmişlər. “Elə klassik irsin, klassik ədəbiyyatın əhəmiyyətini və dəyərini də Ulu öndər bu meyarla müəyyən edir, bu mizan-tərəzidə çəkib sanbalını ortaya qoyurdu” [1, s.99].

Müəlliflər klassik ədəbiyyatın mahiyyətini bu mənbə üzərində təqdim edir – fonda Ulu öndərin işıqlı obrazı dayanır. Heydər Əliyev millətin mənəvi sifətinin göstəricisi kimi Qurani-Kərimdəki mənəvi saflıq, səmimiyyət, doğruluq və sədaqət qaynağını nişan vermişdir. “Qurani-Şərifin bizə verdiyi tövsiyələr, dərs, göstərdiyi yollar paklığa, düzlüyə, doğruluğa, sədaqətə, qəhrəmanlığa, cəsarətə dəvət edən tələblərdir, tövsiyələrdir” [2].

Heydər Əliyev ədəbiyyatımızın hamisi olmuşdur. Müəlliflər yazırlar: “Ümummilli liderimizin mesənətlik fəaliyyəti, ədəbi irsimizə – istər klassikamıza, istərsə də çağdaş sənətkarlara, xüsusilə, ədəbi gəncliyə və bütövlükdə dünya ədəbiyyatının ayrılmaz tərkib hissəsi olan Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafına, nəşrinə və təbliğinə, dünyada layiqincə tanıtılmasına göstərdiyi böyük himayədarlıqdır” [2, s.104].

Dahi rəhbər 1969-2003-cü illərdə, 35 il klassik ədəbi-mədəni irsin öyrənilməsi, təbliği, nəşi və global səviyyədə tanıtılması ilə məşğul olmuşdur. Heydər Əliyev 1979-cu ildə Nizami Gəncəvi irsinin yenidən öyrənilməsi ilə bağlı qərar vermiş, AMEA, AYB, Mədəniyyət Nazirliyi, respublika nəşriyyatları və kütləvi informasiya vasitələri qarşısında vəzifələr qoymuşdur. Teymur Kərimli və Vilayət Quliyev bu tarixi işin müasir, çağdaş fəlsəfəsinə işıq tutmuş, Ümummilli liderin tarixi obrazını bu fonda canlandırmışdır: “Nizami Gəncəvinin yaradıcılıq irsinin öyrənilməsi, nəşri və təbliği ilə bağlı irəli sürülən vəzifələr respublika elminin və mədəniyyətinin, mənəvi tərbiyə işinin daha da inkişaf etdirilməsi üçün geniş imkanlar və perspektivlər açdı” [2, s.108].

Bu məsuliyyətli işi vaxtilə Azərbaycan EA Rəyasət Heyətinin qərarı ilə Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun Nizamişünaslıq şöbəsi üzərinə götürmüş, görkəmli şərqşünas, professor Rüstəm Əliyev işə rəhbərlik etmişdir. Nizami əsərlərinin milli dildə və rus dilində sətri tərcüməsi, “Xəmsə”nin poetik tərcümələri yenidən başlanmış, nəticə bundan ibarət olmuşdur ki, dünya və dünya azərbaycanlıları Nizamini tanımış, “Azərbaycan rəhbərliyi və Azərbaycan elmi öz sənətkar övladına birmənalı şəkildə sahib çıxmaqla, həmin dövrə qədər qonşu İranda və bir sıra digər ölkələrdə, Avropa və rus şərqşünaslığında dil faktoruna görə Nizamini guya fars ədəbiyyatının nümayəndəsi olması barəsində irəli sürülən əsassız müddəalara son qoydu” [2, s.109].

Bakıda nizamişünasların beynəlxalq konqresi keçirilmiş, elmi məruzələr dinlənilmiş, dünyanın tanınmış şərqşünasları, tarixçiləri, elm və mədəniyyət xadimləri obyektiv mövqə tutmuş, “Nizamini məhz Azərbaycan klassik ədəbiyyatının təmsilçisi, Azərbaycan xalqının dahi oğlu kimi qəbul etdiklərini göstərdi” [2, s.109].

Akademik Teymur Kərimli və professor Vilayət Quliyev Nizami faktının alt qatını müasir həyatımızın işığında bəlgələyir: Tarix və müasirliyə milli-mənəvi qayıdış və Ulu öndərin elit şəxsiyyət siması, onun əzəmətli obrazı. Müəlliflər yazırlar: “... Qəbul olunmuş qərar yalnız konkret bir şəxsi – Nizamini deyil, ümumən, Azərbaycanı, Azərbaycan xalqını tanıtmğa, təbliğ etməyə xidmət edən tarixi bir sənəd idi” [2, s.111]. Heydər Əliyev Nizamini rus dilinə yüksək tərcüməsini akademik Mirzə İbrahimova həvalə etmiş və uğurlu nəticə əldə olunmuşdu.

1981-ci ildə Nizami Gəncəvinin 840 illiyi respublikamızda təntənəli surətdə qeyd olunanda, o zaman Heydər Əliyevin işlətdiyi və geniş əks-səda doğurduğu “Qoy ədalət zəfər çalsın” nidasının mənə və mahiyyəti böyük tarixi reallıq kəsb etmişdi. “Heydər Əliyev Nizamini səkkiz əsr əvvəl öz əsərlərində irəli sürüb əsaslandırdığı bir çox mənəvi-əxlaqi qənaətlərin, humanizm və ədalətlik prinsiplərinin bu gün də yaşarı olduğunu, onun yalnız öz doğma xalqına deyil, bütün bəşəriyyətə, insanlığa xidmət etdiyini göstərmişdi” [2, s.113].

Heydər Əliyev intibah dövrünün Xaqani, Fələki, Məhsəti kimi şəxsiyyətlərinin yaradıcılığının geniş yayıldığını bildirdi, lakin Nizami, Nəsimi, Füzuli, Vaqif, Mirzə Fətəli Axundzadə, Cəlil Məmmədquluzadə, Mirzə Ələkbər Sabir, Hüseyn Cavid, Səməd Vurğunun ədəbi irsinə xüsusi nəzərlə yanaşırdı.

“Divan”ı 1926-cı ildə Salman Mümtaz tərəfindən çap olunmuş İmadəddin Nəsimi 1970-ci ilə qədər unudulmuşdu. Səbəbi Teymur Kərimli və Vilayət Quliyev belə izah edirlər: “Azərbaycan ədəbiyyatşünasları ideoloji xarakterli ayrı-ayrı istisnalara çıxmaq şərti ilə orta əsr klassiklərimizin yaradıcılığına türk ədəbiyyatı kontekstində yanaşmış, Qazi Bühranəddin, Nəsimi, Füzuli və s. kimi sənət korifeylərini yalnız milli şeirimizin deyil, ümumtürk poeziyasının görkəmli nümayəndələri kimi tədqiq edib araşdırmışlar. Lakin bununla bir sırada həmin sənətkarların ilk növbədə Azərbaycan türkü olduqları, etnik, coğrafi, sosial-psixoloji və tarixi baxımdan türklüyün bu qoluna mənsubluqları da heç vaxt unudulmamışdır” [2, s.116].

Heydər Əliyev 1970-ci ildə Suriyada olmuş, İ.Nəsiminin məzarını ziyarət etmişdir. İ.Nəsimi yubileyi YUNESKO-nun tədbirlər planına daxil edilmiş və keçirilmiş, Bakının mərkəzi meydanlarından birində abidəsi qoyulmuşdur. Anadilli yaradıcılığını əhatə edən üçcildlik əsərlərinin elmi-tənqidi mətni hazırlanmış, əsərləri Azərbaycan və rus dillərində çapdan çıxmış, akademik Həmid Araslının “İmadəddin Nəsimi” əsəri dünya dillərinə tərcümə olunmuşdur. Qabil “Nəsimi” poemasını yazmışdır. Akademik Bəkir Nəbiyevin rus dilində məqalələr toplusu çap olunmuşdur. Müəlliflər İmadəddin Nəsiminin 600 illiyinin dünyada baş verən əks-sədasını, Azərbaycanı nə qədər tanıtdığını, hürufi şairin Hələb şəhərində məzarının tapıldığı və ziyarətə gəlməsinə xatırladırlar. Xatırladırlar ki, 2008-ci ildə respublika Prezidenti, cənab İlham Əliyevin təşkilatçılığı ilə Hələb şəhərində beynəlxalq konfrans keçirilmiş, Nəsimini ərəb elmi dairələrində tanıtmış, onun yüksək humanist fikirləri ilə tanış olmuşlar. 2004-cü ildə Nəsimi irsinin ikicildliyi 25 min tirajla latın qrafikası ilə çap edilmişdir.

1972-ci ildə Salman Mümtazın "Divan"ı dil baxımından təkmilləşdirilərək yenidən çap edilmişdir. İmadəddin Nəsimi türkmən ədəbiyyatının klassiki kimi təqdim olunurdu. Müəlliflər yazırlar: "Heydər Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi, eləcə də yaxından qayğısı ilə Azərbaycanda keçirilən Nəsimi təntənələri böyük humanist olan filosof-şairin həm soy-kök, həm də yaradıcılıq baxımından daha qədim ədəbi-mədəni ənənələri ilə seçilən Azərbaycan xalqının yetirməsi olduğunu, bununla yanaşı, türkcə danışan bütün xalqların da ədəbiyyatının inkişafında mühüm rol oynadığını bir səsle təsdiq etdi" [2, s.117].

Akademik Teymur Kərimli və professor Vilayət Quliyev Heydər Əliyevin Məhəmməd Füzuliyə münasibətində də ədəbi-tarixi missiya görmüşlər. Bildirmişlər ki, Ulu öndər Məhəmməd Füzuliyə dünya miqyaslı filosof, böyük alim kimi dəyər vermişdir. Heydər Əliyev Məhəmməd Füzuli yubileyini çətin şəraitdə həyata keçirmişdir. Bu, respublikada 1990-cı illərdə mövcud xaosla bağlı olmuşdur. 1994-cü ildən geniş hazırlıq işləri başlanmış, ədəbiyyatçılar, dilçilər, mətnşünaslar, tarixçilər və kulturoloqlardan ibarət yubiley komissiyası yaradılmışdır.

Böyük öndər Füzulinin təmsalında Azərbaycan xalqının tarixi köklərə malik olduğunu, Füzulini isə görkəmli şair və mütəfəkkir, dünya mədəniyyətinə töhfə vermiş ədəbi şəxsiyyət kimi dünyaya bəyan etmək, Yaxın və Orta Şərqdə, nadir bəşəri sənətkar səviyyəsində göstərmək məqsədi izləmişdir. Hətta, rəssamlığa böyük marağı olmuş Heydər Əliyev Məhəmməd Füzulinin portretini də çəkmişdir. Şairin əsərlərinin nəşri və təbliği sosial-siyasi və mədəni missiyaya xidmət etmişdir. Teymur Kərimli və Vilayət Quliyev yazır: "Heydər Əliyev haqlı olaraq göstərirdi ki, yubiley təntənələrində auditoriya kifayət qədər geniş olmur və burada deyilənlər bir qayda olaraq rəsmi-təntənəli xarakter daşıyır. Çap edilmiş kitab isə əsrlər boyu yaşayacaq, nəsilən-nəslə keçəcək, bir çox ölkələrdə yayılacaq və təbii ki, Füzulinin də tanınmasına, onun irsinə maraq oyanmasına ciddi təsir göstərəcək" [2, s.132]. Heydər Əliyev Məhəmməd Füzuli haqqında kitabın ingilis, fransız, alman, ərəb, fars dillərində nəşrlərini, İmadəddin Nəsiminin qəbrinin Hələbdən, Məhəmməd Füzulinin qəbrinin isə Kərbəladan Bakıya köçürülməsini də düşünmüşdür...

1-2 noyabr 1994-cü ildə Füzulinin Türkiyədə, Ankarada, 1996-cı ilin payızında isə Azərbaycanda, Bakıda 500 illik yubileyi keçirilmişdir. Müəlliflər yazırlar: "YUNESKO-nun qərarı ilə 1996-cı il dünya miqyasında Füzuli ili elan olunmuşdu. Bu qərarın qəbul edilməsinin nə kimi texniki və yaradıcılıq çətinlikləri ilə bağlı olduğu məlumdur. Azərbaycanda isə tam əminliklə demək olar ki, 1994-cü ildən 1996-cı ilə qədər, tam üç il ərzində Füzuli illəri yaşandı. Bu müddətdə şairin əsərlərinin yeni altı-cildliyi və ikicildliyi çap olundu, altı dildə Füzuli irsindən seçmələr işıq

üzü gördü, şair haqqında yeni tədqiqat əsərləri ədəbi ictimaiyyətə təqdim edildi" [2, s.142-143].

AMEA Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi akademik Rafael Hüseynovun rəhbərliyi ilə "Füzuli ensiklopediyası"nın nəşrə hazırlanmışdır.

1967-ci ildə Molla Pənah Vaqifin 250 illiyi keçirilmiş, 1976-cı ildə Şuşada məqbərəsi ucaldılmış, məqalə müəlliflərinin qeyd etdiyi kimi "bu məqbərənin simvolunda klassik Azərbaycan poeziyasının daha bir təbliği və tədqiq auditoriyası yaradılmışdı" [2, s.148]. Görkəmli şairin 300 illik yubileyi isə 2017-ci ildə YUNESKO səviyyəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, cənab İlham Əliyevin böyük təşkilatçılığı ilə təntənəli surətdə qeyd edilmişdir.

Müəlliflər məqalədə Heydər Əliyevin Mirzə Şəfi Vazeh, Mirzə Fətəli Axundzadə, Nəriman Nərimanov, Hüseyn Cavid, Səməd Vurğun, Cəlil Məmmədquluzadə, Cəfər Cabbarlı ilə bağlı qərarları üzərində təfərrüatlı dayanmışlar. Nəriman Nərimanovun şəxsiyyəti üzərində geniş dayanan müəlliflər bildirmişlər ki, "Heydər Əliyevin fikrincə, Nəriman Nərimanovun faciəsi bunda idi ki, o özü də istəmədən sistemin əsirinə çevrilmişdi, lakin namuslu bir şəxsiyyət və vətənpərvər kimi hər vasitə ilə bu sistemin doğma xalqına göstərəcəyi iztirabları yüngülləşdirməyə çalışırdı. Ona görə də müdrik və uzaqgörən dövlət xadimi Heydər Əliyev Nəriman Nərimanovun günahlarından deyil, bir yaradıcı ziyalı və rəhbər xadim kimi faciəsindən danışmağı daha məqbul hesab edirdi" [2, s.160].

Heydər Əliyev millətin genofondunun qorunmasında Nəriman Nərimanovun roluna və xidmətlərinə dəyər verərək demişdir ki, "amma onu da bilin ki, Nəriman Nərimanov müstəqil demokratik dövlətin xadimlərinin hamısını qoruyub saxlayan adamlardan olmuşdur. Məhəmməd Əmin Rəsulzadəni də o qoruyub saxlamışdır. Məşhur generallar Mehmandarov və Şıxlinskini həbs etmək istəyirdilər..." [2, s.161] Heydər Əliyev Nəriman Nərimanovun 125 illiyinin (1995-ci il) keçirilməsi barəsində sərəncam vermiş və yüksək səviyyədə yubiley keçirilmişdir.

Akademik Teymur Kərimli və professor Vilayət Quliyev görkəmli Azərbaycan klassiki Cəlil Məmmədquluzadə haqqında da qiymətli təhlillər aparmışlar. "1981-ci ildə Heydər Əliyev onun ev-muzeyinin yaradılması haqqında qərar qəbul etmişdi. 1994-cü ildə satirik yazıçının 125 illiyi respublikamızda geniş qeyd olunmuşdu. Ulu öndərin təşəbbüsü ilə Bakıda Üzeyir Hacıbəylinin, Nəriman Nərimanovun, Cəlil Məmmədquluzadənin, Səməd Vurğunun ev-muzeyləri yaradılmış, Mirzə Ələkbər Sabirin Şamaxıdakı ev-muzeyi əsaslı şəkildə yenidən qurulmuş və zənginləşdirilmişdi. Böyük Cavidin uzun illərdən bəri başa gəlməyən ev-muzeyi, nəha-

yət, Heydər Əliyevin səyi və vətəndaşlıq qeyrəti nəticəsində qarılarnı tamaşaçıların üzünə açmışdı” [2, s.163-164].

Müəlliflər Heydər Əliyevin Mirzə Cəlil irsinə böyük hörmətinin əsasları və mahiyyəti üzərində dayanmış, görkəmli yazıçını Azərbaycan xalqının azadlığı, müstəqilliyi, dövlət suverenliyi, milli şüur və müstəqillik ideyaları, Azərbaycançılıq ideologiyası, “Molla Nəsrəddin” jurnalına münasibət baxımından şərh etmişlər. Cəlil Məmmədquluzadənin 125 illiyi ilə bağlı Heydər Əliyevin çıxışından sitatda deyilir: “Cəlil Məmmədquluzadə Azərbaycan tarixində görkəmli yer tutmuş dahi insan, yazıçı, publisist, filosof, mütəfəkkir, xalqımızın mədəniyyətini çox zənginləşdirmiş bir şəxsiyyətdir. O, ədəbiyyatımızın, mədəniyyətimizin klassikidir. Eyni zamanda o, bizim müasirimizdir, o, bu gün də bizimlədir, bizim sıralarımızdadır. Bizimlə bərabər, Azərbaycanın müstəqilliyinə sevinir və bizimlə bərabər, Azərbaycan Respublikasının daim müstəqil dövlət olması uğrunda öz yaradıcılığı ilə, qoyduğu mənəvi irslə çalışmaqdadır. Əsrimizin əvvəlində fəaliyyətə başlayan Cəlil Məmmədquluzadə bu gün, əsrimizin sonunda bizim üçün mənəviyyat mənbəyidir, mənəvi dayaqdır. O, bizə ilham verir, bizə güc verir, sürətlə irəli getməkdə, xalqımızı bugünkü vəziyyətdən çıxarmaqda bizə kömək edir” [2, s.165].

Görkəmli ədəbiyyatşünasların təhlilləri ardıcıl, məqsədli və təfərrüatlıdır. Onlar Heydər Əliyev siyasətinin “Molla Nəsrəddin” ədəbi məktəbinə istinad edən Azərbaycançılıq ideologiyasının əsasları üzərində də əhatəli dayanmış və göstərmişlər ki, “Cəlil Məmmədquluzadəni və onun banisi olduğu molla-nəsrəddinçilər ədəbi məktəbini Azərbaycan xalqının Ümummilli liderinə sevdiren başlıca cəhət böyük satirikin milli oyanış və milli özünüdərk, bunların əsasında duran Azərbaycançılıq ideyalarına ardıcıl və sədaqətli xidməti olmuşdur” [2, s.166].

Müəlliflər “Cəlil Məmmədquluzadəni Heydər Əliyevə yaxınlaşdıraraq, doğmalaşdıraraq başqa bir cəhət böyük yazıçının eyni zamanda həm də görkəmli ictimai xadim olması, yaxasını heç vaxt ictimai-siyasi proseslərdən, xalqın taleyi ilə bağlı məsələlərdən kənara çəkməməsi, bu baxımdan, hörmətə layiq ciddi bir vətəndaş məsuliyyətinə malik olduğunu” göstərmiş [2, s.167], Ulu öndərin Cəlil Məmmədquluzadə və ədəbi məktəbinin ana dilinin saflaşdırılması və inkişafı işində mübarizəsinə böyük dəyər vermişlər. Onlar yazırlar: “... Heydər Əliyevin Mirzə Cəlilin dili barəsindəki bu mülahizələri eyni zamanda Ümummilli liderimizin özünün də ana dilinə qayğı və münasibətinin üzərinə işıq salır. Təsadüfi deyil ki, başqa klassik yazıçı və şairlərimizlə bir sırada Cəlil Məmmədquluzadə irsi də Azərbaycan dili anlayışına yenidən vətəndaşlıq hüququ qazandırmaq prosesində Heydər Əliyevin arxalandığı mənbələrdən biri olmuşdur” [2, s.168].

Görkəmli alimlər Heydər Əliyevin Azərbaycançılıq ideologiyasının bünövrəsində klassik yazıçılarımızın yaradıcılığı dayandığını qeyd etmiş və bunu həm də Mirzə Cəlillə əlaqələndirmişlər. Çünki Heydər Əliyevin özü də: “Cəlil Məmmədquluzadənin yaradıcılığında Azərbaycanın bütün milli xüsusiyyətləri, eyni zamanda ümumbəşəri dəyərləri əks etdirən fikirlər bizim milli ideologiyanın əsasıdır və həmin ideologiyanın yaranması üçün böyük bir vasitədir, böyük bir sərvətdir. O dövrdə həm milliliyə bağlı olmaq, həm də dünyəvi, ümumbəşəri dəyərləri qiymətləndirmək, onları öz yaradıcılığında əks etdirmək və xalqımızın ümumi səviyyəsini qaldırmaq cəhdləri böyük vətəndaşlıq cəsarəti idi, böyük xidmətdir və bunu biz daim qiymətləndirməliyik. Ona görə də Cəlil Məmmədquluzadənin yaradıcılığı, əsərləri bu gün bizim milli ideologiyanın formalaşmasına və yaranmasına, onun konsepsiyasının elmi şəkildə hazırlanmasına çox kömək edə bilər və çox kömək edəcəkdir” [2, s.169] – demişdir. Heydər Əliyev “Anamın kitabı”nı Azərbaycan üçün dahiyənə əsər hesab etmişdir. Ulu öndər irad tuturdu ki, indiyə qədər “Ölülər”i din əleyhinə əsər kimi qiymətləndirirlər. Həmin yazıçılarımızın yaradıcılığında ateizm meyilləri axtarmış, “yeri gəldi-gəlmədi onları islam dininin və əxlaqının əleyhdarları kimi qələmə verməyə çalışmış, halbuki, klassik Azərbaycan yazıçıları ənənələri əsasında tərbiyə olunduqları islam dininə, onun əsaslarına qarşı çıxmayıblar” [2, s.170-171], onlar fanatizmə, mövhumatçılığa qarşı olmuşlar.

Akademik İsa Həbibbəyli Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdıxından sonra “Cəlil Məmmədquluzadə: mühiti və müasirləri” adlı qiymətli monoqrafiyasını Moskvada, rus dilində, habelə, elmi-populyar kitablarını türk, ingilis, fransız, rus və ərəb dillərində çap etdirmişdir.

Şərhlərin Hüseyn Cavid haqqında fikirləri də əhatəlidir. Onlar yazırlar: “XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının başqa bir görkəmli nümayəndəsi – romantik şair və dramaturq, filosof Hüseyn Cavid də onilliklər boyu Heydər Əliyevin yüksək qiymətləndirdiyi, yaradıcılığına böyük ehtiram və diqqətlə yanaşdığı, daim təbliğ və təşviq etdiyi sənətkarlardan biridir” [2, s.175].

Müəlliflər Heydər Əliyevin obrazını Hüseyn Cavidə münasibətdə türkü və ümmətçi kimi təqdim etmişlər. Onlar davam edirlər: “Heydər Əliyevin fikrincə, milli özünüdərkini yeni intibah dövrü yaşadığı 1990-cı illərdə Cavidin ideyaları, bütünlükdə Cavid yaradıcılığı daha böyük əhəmiyyət və aktualıq kəsb etmişdir” [2, s.177]. Müəlliflərin izahından aydın olur ki, Heydər Əliyev Hüseyn Cavidə əsərlərinin vüsətinə, fəlsəfi, elmi səviyyəsinə görə dəyər vermiş, onu Şekspir və Höte ilə, “İblis”i “Faust”la müqayisə etmişdir. Onlar Heydər Əliyevin haqlı iradlarını xatırladaraq: “Biz indiyə qədər klassik sənətkarlarımızı dünya ədəbiyyatı kontekstində

kifayət qədər öyrənməmişik. Onların dünya ədəbiyyatından nələr aldıkları barəsində çox yazılsa da, bu ədəbiyyata gətirdikləri, onu hansı yeni təkrarsız keyfiyyətlərlə zənginləşdirdikləri araşdırılmamışdır. Bu cəhətdən, Hüseyn Cavidin fəlsəfi mahiyyətli, bəşəri keyfiyyətlərlə zəngin əsərləri həqiqətən də tədqiqatçıların qarşısında, ilk növbədə isə müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq mütəxəssislərinin qarşısında böyük perspektivlər açıq” [2, s.177]. Heydər Əliyev Hüseyn Cavid əsərlərinin Şekspir, Höte əsərləri ilə müqayisəli tədqiqini vacib hesab edir, onların fəlsəfi-psixoloji və sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin üstün mövqeyini Qərblə müqayisədə diqqətə çatdırırdı. “Ona görə də Heydər Əliyev klassik yazıçılarımızı bir tərəfdən olduqları kimi, o biri tərəfdən isə ümumdünya mədəniyyəti kontekstində öyrənməyi müstəqil dövlətçilik şəraitində Azərbaycan alimlərinin, ədəbiyyatşünaslarının qarşısında duran birinci dərəcəli vəzifələrdən sayırdı” [2, s.178]. Böyük öndər elmi dağdanlara, mədəniyyətə biganə olanlara qarşı çıxırdı: “Bazar iqtisadiyyatına keçmək o demək deyildir ki, elmə, mədəniyyətə ayrılan vəsait azaldılmalı, bu sahələr ağır maddi vəziyyətə salınmalıdır” [2, s.178].

23 oktyabr 1992-ci ildə Naxçıvan MR Ali Məclisinin sədri Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Naxçıvanda Hüseyn Cavidin 110 illiyi təntənəli qeyd edilmiş, ev-muzeyi yenidən qurulmuş, məzən üzərində məqbərəsi tikilmiş və 1996-cı ilin oktyabrında açılışı olmuşdur. Cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə dramaturqun “Külliyyəti”nin beş cildliyi Turan Cavid tərəfindən nəşr edilmiş, 2005-ci il sərəncamı ilə əsərləri latın qrafikasında buraxılmış, Cavidin Ev muzeyi “Cavidşünaslıq” seriyasından üç kitab nəşr etmiş, “Hüseyn Cavidin bibliografiyası” çap olunmuşdur.

Məqalə müəllifləri dahi Azərbaycan bəstəkarı, Şərqdə opera sənətinin banisi, yazıçı, publisist və ictimai xadim Üzeyir Hacıbəyliyə də əhatəli yer vermişlər. 1995-ci ildə Heydər Əliyev dahi bəstəkarın 110 illiyini təntənəli keçirmiş, onu həm də AXC məsələləri ilə bağlı səciyyəvləndirərək demişdir: “1918-ci ildə Azərbaycanda ilk demokratik Respublika yaranan zaman və yaranandan sonra Üzeyir Hacıbəyli o vaxt gedən ictimai-siyasi proseslərin fəal iştirakçısı olmuşdur. O, görkəmli bir şəxsiyyət kimi həmin proseslərin düzgün istiqamətdə getməsinə təsir göstərmiş və o ağır dövrdə, çətin dövrdə xalqımızın milli mənliliyinin yüksəldilməsi üçün çox işlər görmüşdür. Azərbaycanın ilk demokratik respublikasının yaranması, inkişaf etməsi üçün çalışmış, fəaliyyət göstərmişdir. Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin olunması üçün cəhdlər göstərmişdir. Parisə – Versal sülh konfransına gedən Azərbaycan nümayəndə heyətinə onun verdiyi tövsiyələr, məsləhətlər və göstərişlər – Üzeyir Hacıbəylinin kiçik qardaşı Ceyhun Hacıbəyli də nümayəndə heyətinin tərkibində idi – bunlara canlı sübutdur. Üzeyir Hacıbəyli ilk müstəqil Azərbaycan dövlətinin “Azərbay-

can” qəzetinin redaktoru olmuş və bu qəzetin fəaliyyətində həm öz məqalələri ilə, həm də rəhbərliyi ilə çox böyük xidmətlər göstərmişdir” [2, s.188].

1995-ci ildə Üzeyir Hacıbəylinin AXC dövründə “Azərbaycan” qəzetində dərc olunmuş məqalələri “Fitnələr qarşısında” adı ilə çap edilmişdir. Müəlliflər Heydər Əliyevin tezisləri əsasında ümumiləşdirirlər ki, inqilabdan əvvəl, cümhuriyyət dövrü və ondan sonra – bütün mərhələlərdə Üzeyir Hacıbəyli və yaradıcılığı xalqı ilə birlikdə olmuşdur. O, müstəqil milli dövlətin himninin müəllifidir.

Akademik İsa Həbibbəylinin “Heydər Əliyev dövlətçilik təlimi və müasir dövr” kitabı sistemli şəkildə tərtib edilmiş məqalələrdən təşkil olunmuş monoqrafiya kimi, Heydər Əliyev – İlham Əliyev epoxasının aktual məsələlərinə işıq salır [3]. Son vaxtlarda nəşr olunmuş “Ədəbiyyatda Heydər Əliyev obrazı: tarixi gerçəklikdən ideala” monoqrafiyasında isə müəlliflər heyətə görkəmli dövlət xadiminin ədəbiyyatın müxtəlif janrlarında canlandırılmış bədii obrazını oxuculara təqdim etmişlər [4].

Akademik Teymur Kərimli və professor Vilayət Quliyev məqaləni belə bir qənaətlə yekunlaşdırırlar ki, milli-mədəni intibah və özünəqayıdışın baş memarı, ədəbiyyatımızın yaxın bilicisi və təəssübkeşi Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev olmuşdur. “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin simasında sözün ulvi mənasında Əliyevlik bu gün də yaşayır, inkişaf edir, xalqa və dövlətə, sənətə, ədəbiyyata qayğı və diqqət yolunda bütün gücü ilə fəaliyyət göstərir” [2, s.203].

ƏDƏBİYYAT

1. Kərimli T., Quliyev V. Heydər Əliyev və klassik ədəbiyyat. Bax: Heydər Əliyev və Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı, “Şərq-Qərb”, 2009.
2. www.heydar-aliyev.org/index_az.jsp
3. Həbibbəyli İ. Heydər Əliyevin dövlətçilik təlimi və müasir dövr. Naxçıvan, “Əcəmi”, 2013.
4. Ədəbiyyatda Heydər Əliyev obrazı: tarixi gerçəklikdən ideala. Bakı, “Elm və təhsil”, 2018.

Alizade Asgerli

ON THE POLICY OF HEYDAR ALIYEV IN THE FIELD OF AZERBAIJANI CLASSIC LITERATURE

Summary

Great leader Heydar Aliyev had thought about statehood interests of Azerbaijani people, its national freedom and social-political wellbeing in the field of national culture.

In the article the authors present an essence of classic literature on this purpose. Genius leader worked on studying, publishing and promoting classic literary-cultural heritage at global level in 1969-2003. He has contributions in holding heritage of Nizami Ganjavi, Imameddin Nasimi, Mirza Fatali Akhundzade, Mahammad Fuzuli, Molla Penah Vagif within the scope of UNESCO and holding jubilee ceremonies of Jalil Mammadguluzade, Mirza Alakper Sabir, Husein Javid, Uzeir Hajibeyov, Samad Vurgun and others. He considered that presenting these prominent masters to the world means introducing Azerbaijan to European and Western world. In this regard, the article has a political and cultural importance.

Ализаде Аскерли

К ПОЛИТИКЕ ГЕЙДАРА АЛИЕВА В ОБЛАСТИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ КЛАССИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Резюме

Мудрый вождь и общенациональный лидер Гейдар Алиев в области национальной культуры руководствовался государственными интересами азербайджанского народа, его национальной свободы и социально-политической стабильности.

Авторы статьи рассматривают значение классической литературы с этой целью. Великий лидер в период 1969-2003 гг. активно содействовал делу изучения, пропаганды, издания классического литературно-культурного наследия и представления на глобальном уровне. Он способствовал включению наследия Низами Гянджеви, Имадеддина Насими, Мирзы Фатали Ахундзаде, Мохаммеда Физули, Молла Панах Вагифа на уровне ЮНЕСКО, проведению в республике юбилеев Джалила Мамедгулузаде, Мирзы Алекбера Сабира, Гусейн Джавида, Узеира Гаджибекова, Самед Вургунга и других. Он считал, что представление миру этих знаменитых творцов будет способствовать ознакомлению Европы и Запада с Азербайджаном. С этой точки зрения политическое и культурное значение настоящей статьи велико.